

Tarihi, Edebi ve Kültürel Açıdan

OSMANLI MEZAR TAŞLARI

ARAŞTIRMA-İNCELEME

Editör:
Reyhan Çorak

dünbugün
yarın

Tarihi, Edebi ve Kültürel Açıdan

OSMANLI MEZAR TAŞLARI

Sempozyum Bildirileri Kitabı

ARAŞTIRMA-İNCELEME

Editör
Reyhan Çorak

© 2020, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 108

Araştırma-İnceleme: 24

ISBN 978-625-7760-08-9

Sertifika No: 18188

1. Baskı: İstanbul, 2020

Editör:

Reyhan Çorak

Yayın Koordinatörü:

Nuh Muaz Kapan

Yayın Yönetmeni:

İrfan Güngörür

Sayfa/Kapak Düzeni:

DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Mikyasa Basım Yayın Matbaacılık

(Sertifika No: 35532)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Tarihî, Edebî ve Kültürel Açından Osmanlı Mezar Taşları

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Çorak

İstanbul : DBY Yayınları, 2020.

263 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 108)

ISBN 978-625-7760-08-9

1- Tarih 2- Osmanlı 3- Mezar Taşları 4- Kitabeler

Bu kitap, 26 Ocak 2019 tarihinde İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile Eyüpsultan Belediyesi'ne bağlı Eyüp Sultan Araştırma Merkezi tarafından ortaklaşa düzenlenen I. Uluslararası Tarihi, Edebî ve Kültürel Açından Osmanlı Mezar Taşları bildirilerinin kitaplaştırılmış hâlidir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul

Tel. - Faks: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

DÜZENLEME KURULU

Eyüp Sultan Araştırma Merkezi (EYSAM)

İrfan Çalısan

Eyüp Sultan Araştırma Merkezi Eysam

Ali Özcan

Eyüp Sultan Araştırma Merkezi Eysam

Hülya Yalçın

Eyüp Sultan Araştırma Merkezi Eysam

Doç. Dr. Ali Öztürk

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Hatice Arslan Sözüdoğru

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Çorak

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Öğr. Gör. Khadeejah Alrawashdeh

İstanbul Üniversitesi, Dil Merkezi

Arş. Gör. Mehmet Acat

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Abdurrahman Özdemir

Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kıbrıs

Prof. Dr. Abdilhalim İduan

Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı, İslami İlimler Üniversitesi, Ürdün

Prof. Dr. Adnan Demircan,

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Prof. Dr. Ahmet Sacid Açıkgozöğlü

Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul

Prof. Dr. Aziz Doğanay

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Prof. Dr. Kerim Buladı

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Doç. Dr. Ali Öztürk

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Doç. Dr. Ayşe Zişan Furat

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Doç. Dr. Betül İpşirli Argıt

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Doç. Dr. Cemal Abdullah Aydın

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Doç. Dr. Mehmet Samsaça

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul

Doç. Dr. Meliha Yıldırım Sarıkaya

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim el-Ali

Katar Üniversitesi, Katar

Dr. Öğr. Üyesi Halid el-Katiti

Arap Dili Enstitüsü Müdürü Sohar Üniversitesi, Umman Krallığı

Doç. Dr. Hatice Arslan Sözüdoğru

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Dr. Hatice Ahmedî, Kosova

Devlet Arşivi, Priştine, Kosova

Dr. Öğr. Üyesi İlyas Kuseymi

Zeytune Üniversitesi, Tunus

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Babekir

Cezire Üniversitesi Rektör Yardımcısı, Sudan

Dr. Öğr. Üyesi Musa Alak

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Çorak

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Dr. Öğr. Üyesi Şeyda Öztürk

Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Antalya

Dr. Öğr. Gör. Sümeyye Parıldar

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

Doç. Dr. Ziyad Alrawashdeh

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul

İçindekiler

Mihmân'a Mihmândar Olmak	7
Takdim	11
Sunuş	15
□ Eyüpsultan ve Mezarlıklarına Genel Bir Bakış	19
<i>Hülya YALÇIN</i>	
□ Eyüp Sultan Türbesi A Haziresinin Şahideleri	61
<i>Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU</i>	
□ Eyüp Sultan Türbesi B Haziresi'nde Bulunan Mezar Taşları	97
<i>Reyhan ÇORAK</i>	
□ Preşova'da Kosova Vilayet Zamanından Kalan Osmanlı Kitabeleri	133
<i>Dr. Hatixhe AHMEDİ</i>	
□ Kosova Mezar Taşları: Önemi, Halleri ve Değerlendirmeleri	153
<i>Sadik MEHMETİ</i>	
□ Opoya Kazasında Bazı Nişanlar ve Onların Önemi	173
<i>Dr. Nuridin AHMETİ</i>	

- **Bulgaristan'daki Ribnovo Köyü ve Mezarlıklarındaki Osmanlı Mezar Taşları** 189
Cemal HATİP
- **Uygur Türkleri'nin Mezar Medeniyetinden Örnekler** 211
Muhammed Emin NURMUHAMMED UYGUR
- **شيخ الإسلام علاء الدين العربي دراسة حول تثبيت شاهده وآثاره العلمية** 241
**Osmanlı Şeyhülislâmı Alâaddin el-Arabî:
Şahidesinin Tespit ve Eserlerinin İncelenmesi**
زياد الرواشدة

Mihmân'a Mihmândar Olmak

İnsanoğlunu diğer canlılardan farklı kılan şüphesiz içinde yaşadığı varlık âlemini anlama ve anlamlandırma yeteneğine sahip olmasıdır. Bu faaliyetini geçmişten aldığı güç ve tecrübe ile birleştirerek ileri bir noktaya taşır. Bütün veçheleriyle geçmişini inceleyen bilimler insanoğlunun bu çabasının izlerini sürer.

Yüzlerce yıldır üzerinde yaşadığımız topraklarda geçmişin izlerini taşıyan pek çok eser hâlen ayakta. Bu eserlerin büyük bir çoğunluğu ihtiyaca binaen yapılmış olan sivil, askerî ve dinî yapılarıdır. Az bir kısmı anıt mahiyetinde inşa edilmiştir. İlmî toplamızın konusu olan mezar taşları da fânî olan kişinin hatırasının canlı tutulması amacıyla hazırlanan bir nevî anı değeri olan, ölen kişinin kimlik bilgilerini taşıyan eserlerdir. Üzerinden zamanın akıp geçtiği her yapı gibi mezar ve mezar taşları da yapı, şekil ve muhteva unsurlarıyla tarihin envanterine kaydolmuş durumdadır. İnşa edildikleri devrin ölüm teması ile ilgili ritüellerini, geleneklerini bu yapılardan takip etmek mümkündür. Ait oldukları devirden izler taşıyan ve geçmiş ile bugün arasında bir nevî köprü vazifesi gören mezar taşları, üzerinde yer alan manzum ya da mensur yazının içeriği, hattı, tezyinât unsurları, mimârisi ve sahibinin siyâsî, ilmî, entelektüel kişiliği bakımından, ilim, siyaset, kültür ve sanat tarihinin konusu olmuşlardır.

Eyüpsultan semtinin, İstanbul'un fethinden bu yana gerek yerleşim yeri olarak gerekse öldükten sonra ebedî istirahatgâh olarak tercih edilme bakımından İstanbul'un diğer semtlerini kısıktırarak bir mazhariyete sahip olduğu görünmektedir. Bu mazhariyet şüphesiz bağrında medfun olan Allah resulünün mihamandarı Halid bin Zeyd hazretlerine ev sahibi olmasından kaynaklanmaktadır. Allah resulünü evinde misafir eden, onun duasına mazhar olan bu büyük sahabinin gerçek adı bugün maalesef çok az kimse tarafından bilinmektedir. Günümüzde kendi adıyla değil de Ebû Eyyûb künyesi ve el-Ensârî nisbesiyle şöhret bulmuştur. Künyesi de, medfun olduğu semtin adı olmuştur. Halid bin Zeyd hazretlerinin kabri insanlara peygamberimizi ve onun mübarek na'sının saklı olduğu Medine'deki ravza-i mutahharayı hatırlatmakta, adeta ravzanın bir şubesi gibi algılanmaktadır. Bir mümin için hem hayatında hem de öldükten sonra Hz. Peygamberin bulunduğu yere komşu olma arzusu nasıl ulvî bir his ise, Hz. Halid'e yakın olma isteği de ona benzetilmiştir. Zira Tirmîzi'de nakledilen bir hadis-i şerife göre sevgili peygamberimiz şöyle demiştir: "Ashabımdan herhangi bir kimse herhangi bir bölgede ölürse kıyamet günü onlar o ülke halkı için bir önder ve nur olarak diriltilir." Bu hadis-i şerif gereğince Halid bin Zeyd hazretleri Alemdâr-ı Rasûlullâh, yani Hz. peygamberin sancakdarı olarak anılmıştır. Allah resulünün iltifatlarına nail olmuş hem mihamandar-ı rasul hem de alemdar-ı rasul sıfatlarına layık görülmüş ve ilerleyen yaşına rağmen Medine'den kalkıp İstanbul surlarına kadar gelen bu büyük sahabinin bu beldede yaşayan Müslümanlar için nasıl bir manevi kıymeti haiz olduğunu anlatmaya kelimeler yetmez. Şairin dediği gibi:

*Yetişmez mi bu şehrin halkına bu nimet-i Bari
Habîb-i Ekrem'in yâri Ebû Eyyûb el-Ensârî*

İşte üzerinde araştırmalar yaptığımız bütün bu kültürel mirasın oluşmasının manevî sâiki bu büyük sahabinin beldemizde medfun olmasıdır. Allah resulünü evinde misafir eden bu büyük sahabiyi beldemizde misafir etmek, kadrini bilen için büyük bir şereftir, başka söze hacet yok.

Ölüm ile hayatın bu kadar iç içe geçtiği başka yerleşim yerine bugünlerde tesadüf etmek oldukça zor. Eyüpsultan, yerin altındaki nüfusun yerin üstündekinden fazla olduğu, Halid bin Zeyd hazretlerinin kabrinden başlayarak hazireyi taşıyıp çok geniş bir alana yayılan ve içlerinde çok sayıda tanınmış devlet adamı, âlim, edip ve musikişinas mezarlarıyla bir müze şehir görünümündedir. Bu müze şehrin mezar taşları, aralarında tecessüsle dolaşan herkesin mevcut kültürünün ziyadeleşmesine katkı sağlayacak bir bilgi hazinesini üzerlerinde taşımaktadır.

Eyüpsultan Belediyesi şehrin tarihî ve kültürel kimliğini ortaya koymak amacıyla yıllardır Eyüpsultan Sempozyumları düzenlemektedir. Bu sempozyumlarda başta çeşitli yönleriyle Halid bin Zeyd Hazretleri ve Eyüpsultan semtinin geçmişten günümüze tarihî ve manevî dokusu ile ilgili onlarca bildiri sunulmuştur. Bu bildirilerde öne çıkan başlıklardan biri de kimlik ve statüleri, hatları, mimârî unsurları, nakışları, motifleri ile mezar taşlarıdır. Bu semte kimlik kazandıran ana unsurlardan biri olan mezar taşlarının tarihi ve kültürel değeri disiplinler arası bir çalışmayla ortaya konulabilecek genişliğe sahiptir. Bu yüzden Eyüpsultan Belediyesi elini taşın altına koyarak İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile birlikte tarihî, edebî ve kültürel açıdan mezar taşlarını konu alan müstakil bir projeye başlamış oldular. Eyüpsultan Belediyesi adına, bünyesinde EYSAM'ı da barındıran Strateji Geliştirme Müdürü İrfan Çalışan ve ekibi, İÜ İlahiyat Fakültesinden Doç. Dr. Hatice Arslan Sözüođru ve Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Çorak projenin mutfağında yer aldılar ve uzun soluklu bir çalışmanın

ardından “Uluslararası Mezar Taşları Sempozyumu”nun ilkini gerçekleştirmeye muvaffak oldular. Sempozyumda yedisi yurtdışından, üçü yurt içinden olmak üzere on akademisyen ve araştırmacı bildiriler sundular. Oturumlar, konuya yakın ilgi duyan Eyüpsultan Kaymakamı Sayın Abdullah Dölek ve sempozyuma ev sahipliği yapan Eyüpsultan Belediyesinin değerli başkanı Sayın Remzi Aydın başta olmak üzere kalabalık bir dinleyici kitlesi tarafından takip edildi. Sempozyum için tahsis edilen salonun dolmasıyla dinleyiciler diğer salonlara alındı ve sinevizyon aracılığıyla takip etmeleri sağlanmış oldu. Sempozyumlar uzun soluklu faaliyetlerdir; sunumların gerçekleşmesine kadar olan hazırlık safhası ve arkasından bildirilerin yayına dönüştürülmesi aşaması. İşte elinizdeki kitap bu ikinci hazırlık ve sunum safhalarını başarıyla geçip yayın aşamasının bir ürünüdür. Kuşkusuz birçok kişi bu aşamalarda görev aldı. Bu çalışmaların buraya kadarki serencamında, katılımcısı, izleyicisi, mali ve akademik destekleyicileri ve bu faaliyetin mutfağında yer alan bütün emek sahiplerine teşekkür borcumuz var. Onların say ve gayretleri olmasaydı bu çalışma ortaya çıkmazdı.

Gayret bizden, tevfik Allah'tan.

Ali ÖZTÜRK

Takdim

Bir geleneğin ihyası anlamında EYSAM konuşmaları çok anlam ifade ediyor, zira amellerde devamlılığın vurgulanması yanında bile önemi haiz bir iş. Müntesibi olduğumuz traditiyon (genonien tabiri ile) ilk insan ilk peygamber ile başlayan insana ait tecrübelerdeki devamlılık 21. yy'da da bulunduğumuz yerin muhkemliğine işaret ediyor. Yazma, okuma, konuşma edimlerimiz bizi geleneğe, ilahî olana irtibatlandırıyor. Kendisinden bir nefha olduğumuz idrakî ile küllî olanın içinde bir cüz olabilmenin şükrünü anlıyor ve yaşayabiliyoruz.

Sözün insan oğlunun yeryüzü macerasında hiçbir zaman değerini yitirmediği ve ön kabulü ile diyoruz ki: önce söz vardı yarın da. Sözle ilahî olana katılmış oluyoruz. Konuşuyoruz, konuştuğumuz şeyin değeri “değerle” olan irtibatından kaynaklanıyor. Sözde büyü/sihir vardır fehvasınca sözün sihre kapılmadan sözle iletişime geçiyor konuşuyor ve anlaşıyoruz. İlahî geleneğin yeryüzündeki en mühim siması olan Hz. Muhammed Aleyhisselam'ın yol arkadaşı ve mihmandarı Hz. Halit bin Zeyd Ebu Eyyub El Ensarî, ondan aldığı ilahî aşkı, Medine'den İstanbul'a, Eyüp'e taşımıştır. Bugün Eyüp'ü mübarek, muazzez ve mualla kılan şey

budur. Eyüp'te kara toprağa, börtü böceğe, iki ayak üzerinde yürüyen insana, suyuna, ayına, güneşine olan muhabbetimiz buraların her bir zerresine sinen ilahî nefha ve aşk sebebiyledir. Bil-lurlaşmış hali ile Müslüman Türkün peygamber ve sahabe sevgisi Eyüpsultan'da bir dekor halinde yüzyıllardır gelene geçene kendi diliyle hitap edip duruyor.

Ve bugün bizler yüzyıllardır bir anıt gibi bir çınar gibi duran yapıya ilişkin bugünün diliyle yeni kelimeler düşürüyoruz. Yeni düşünceler ortaya koyuyoruz. Bizden evvelkilerin Eyüp ile olan alakalarına denk düşen mütalaalar yürütüyoruz.

Eyüpsultan araştırma merkezini bu anlayış ve kabulle kurduk. Üç yıllık serencamında temelli olan şeylere ihtimam gösterdik. Eyüp için bir adres olsun, kurumsallaşsın ve gelişmeye açık olsun.... Hamdolsun bunlara ilişkin müspet emareler var. Daha da olacak.

Sizlerin karşısına bu kuruma buralarda olup bitene müşehhas bir numune kabilinden İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile yaptığımız protokol gereği belediye / üniversite iş birliği sadedinde Eyüp Sultan Osmanlı Mezar Taşları sempozyumunu gerçekleştirdik. Hazırlığı bir buçuk yılı süren çalışmamızın semeresi olan sempozyum ve burada sunulan tebliğler arşivlerin tozlu raflarında kalmaması için kitaplaştırmak istedik ve yayına hazırladık. Şehir monografileri anlamında ülkemizde yapılan en nitelikli sempozyumlardan birisi olması hasebi ile Osmanlı Eyüp Sultan Sempozyumları halen öncü vasfını ve rüçhaniyetini koruyor. Eyüp Sultan Mezar Taşları Sempozyumunun geleneğin zincirine eklenmiş sağlam bir halka olarak kabul edilmesi temennimiz ve beklentimizdir.

Medeniyet coğrafyamızdan çok seçkin temsilcilerimizin büyük vukufiyetle buldukları coğrafyaya ait Osmanlı mezar taşları

anlatımları nasıl bir izlek üzere olduğumuza işaret ediyor. Hayata, varlığa, kainata, var oluşa ilişkin bakışımızın tebellür etmiş olduğu müstesna alakalardan biri de şehir kurgumuz ve şehri sarmalayan ölüm hayat içiçeğimiz. Mezarların, mezar taşlarının, türbelerin, hazirelerin işte bu anlayıştan damıtılıp birer inci tanelerine dönüşmüş yapılar olduğunu görüyoruz.

Tebliğlerimiz Anadolu'dan balkanlardan Arap coğrafyasından Kafkasya'dan birer muştı gibi bizlere taşıdıkları metinler insana ait bir edim bir söz olmakla birlikte bizim yeryüzündeki var oluş pozisyonumuza da çok esaslı atıflar oluyor aynı zamanda.

Ben kurumumuz şahsım ve EYSAM adına emeği geçenlere ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Çok güzel bir iş ortaya çıktı. Umut ederiz ki ehli ve erbabı müstefit olur.

İrfan ÇALIŞAN

Sunuş

Eyüpsultan İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biridir. Fetih'ten sonra buraya inşa edilen Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin türbesi ile semt manevî bir hüviyet kazanmıştır. Bu sebeple Türk-İslam dünyasının en mühim mezarlıklarından biri burada teşekkül etmiştir. Eyyûb el-Ensârî'nin önemine binaen türbenin hemen arkasındaki hazire bu güne kadar, özellikle sanat tarihi açısından pekçok araştırmaya konu olmuştur. Fakat hazirede bulunan taşların muhtevâları üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Bu münasebetle özelde Eyüpsultan Türbesi haziresi ve taşların muhtevâ bakımından incelenmesine genelde ise İslâm coğrafyasında bulunan belli hazirelerin tanıtılmasına yönelik 26 Ocak 2019 tarihinde bir sempozyum düzenlenmiştir. "I. Uluslararası Tarihî, Edebî ve Kültürel Açından Osmanlı Mezar Taşları" isimli sempozyum İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Eyüpsultan Araştırma Merkezi işbirliği ile Eyüpsultan Belediyesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Programa yedisi yurtdışından, üçü yurt içinden olmak üzere on akademisyen ve araştırmacı katkıda bulunmuştur.

Sunulan tebliğlerin biri hariç (Zeki el-Hâşimî "Hattat Sami Efendi'nin Yazdığı Şahideler") diğer dokuzu bu çalışmada

mevcuttur. İlk makale Sanat Tarihi eğitimi almış ve çalışmalarını Şehir Tarihi üzerine yoğunlaştırmış Hülya Yalçın'a aittir. “Eyüpsultan ve Mezarlıklarına Genel Bir Bakış” isimli sunumda önce ilçenin coğrafi konumu ve tarihî gelişimi anlatılmış ardından semtin Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemindeki sosyo-kültürel yapısı hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Son olarak Eyüpsultan’da bulunan mezarlıkların dünü ve bugünü hakkında bilgi verilmiştir.

Sonraki iki makale, Eyüpsultan Türbesi haziresi üzerine yapılmış bir projenin sonuçları üzerinedir. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinden Dr. Hatice Arslan Sözüdoğru ve Dr. Reyhan Çorak’ın birlikte yürüttükleri proje, Eyüpsultan Araştırmaları Merkezi’nin kıymetli katkılarıyla nihayete ulaşmıştır. Türbenin hemen yanında bulunan ve teknik olarak A ve B şeklinde ikiye bölünen hazirenin bütün şahideleri gözden geçirilerek öncelikle, tesbit edilen okuma yanlışları düzeltilmiştir. Taşlar medfun bulunanların özelliklerine göre farklı başlıklar altında tasnif edilmiş ve bir değerlendirme yapılmıştır.

A Haziresi’nin değerlendirilmesi “Eyüp Sultan Türbesi A Haziresinin Şahideleri” isimli çalışma ile Doç. Dr. Hatice Arslan Sözüdoğru tarafından ele alınmıştır. Çalışmada, önce şahidelerin toplam sayısı belirtilmiş, teknik hatalı olanlar ayrılmış ve okunan taşlar tasnif edilmiştir. Bununla birlikte mezar taşı okuma zorlukları üzerinde durulmuş ve şahideler kronolojik olarak sıralanıp yüzyıllara göre bir dağılım yapılmıştır.

B Haziresi ise Dr. Öğr. Üyesi Reyhan Çorak tarafından “Eyüp Sultan Türbesi B Haziresi’nde Bulunan Mezar Taşları” isimli çalışma ile değerlendirilmiştir. Hazirede medfun bulunanlar, ölüm tarihlerine göre kronolojik bir sıralamaya tâbî tutulmuş taşların yüzyıllara göre dağılımı yapılmıştır. Bu kronolojik

tasnif esas alınarak şahideler meslekî açıdan gruplandırılmış ve her yüzyıldan örnek taşlar seçilerek muhtevaları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bir diğer çalışma¹, Doç. Dr. Nuridin Ahmeti tarafından hazırlanmıştır. “Kosova, Opaya Kazasında Bulunan Mezar Taşları ve Önemleri” isimli makalede Opaya kazasında bulunan Osmanlı dönemine ait mezar taşları hakkında bilgi verilerek özellikle Kuklibeğ mahlasıyla tanınan Mehmet b. Hayrettin’in şahidesi üzerinde durulmuştur.

“Kosova’da Osmanlı Döneminde Yazılmış Olan Mezar Taşları: Önemi Bugünkü Halleri ve Değerlendirilmeleri” isimli çalışma Doç. Dr. Sadık Mehmeti tarafından hazırlanmıştır. Makalede Kosova’da bulunan Osmanlı dönemine ait mezar taşlarının önemi ve mevcut halleri hakkında bilgi verilmiştir.

Dr. Hatice Ahmedi tarafından hazırlanan “Preşova’da Kosova Vilayeti Zamanından Kalan Osmanlı Kitabeleri” isimli çalışmada ise Preşova’da bulunan ve Osmanlı dönemine ait olan mezar taşı kitabelerinin konumu ve mevcudiyeti hakkında bilgi verilmiştir.

“Bulgaristan’daki Ribново Köyü ve Mezarlıklarındaki Osmanlı Mezar Taşları” isimli çalışma, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Cemal Hatip tarafından hazırlanmıştır. Bulgaristan’ın Cumâ-i Bâlâ (Blagoevgrad) ili Girmen ilçesine bağlı Ribново köyü mezarlığında bulunan Osmanlı dönemine ait mezar taşları hakkında genel bilgiler verildikten sonra seçilmiş örnekler üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. İncelenen şahideler çalışmanın sonunda bir katalog halinde sunulmuştur.

¹ Kosova’dan, Bulgaristan’dan ve Doğu Türkistan’dan gelen akademisyen ve araştırmacılar tebliğlerini Türkiye Türkçesi’yle sunmuşlardır. Dolayısıyla kendilerine özgü olan yazı üslûbuna müdahale edilmemiş sadece noktalama işaretleri ve imlâ hataları düzeltilmiştir.

“Kadim Türk Genelğinde Mezar Taşı Kültürü: Uygur Türkleri’nde Kabir Medeniyeti’nden Örnekler” isimli çalışma ise İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslami Araştırmalar (Arapça) Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammed Emin Nurmuhammed Uygur tarafından hazırlanmıştır. Makalede Doğu Türkistanlı Uygur Türkleri’nin tarihinde önemli yeri bulunan Sultan Satuk Buğrahan, Kaşgarlı Mahmud, Amannisahan ve Abdurrahim Ötkür’ün hayatları ve mezar taşları hakkında geniş bilgi verilmiştir.

Doç. Dr. Üyesi Ziyad Alrawashdeh tarafından hazırlanan “Osmanlı Şeyhülislamı Alâaddin el-Arabi Şahidesinin Tespiti ve Eserlerinin İncelenmesi” isimli çalışma Arapça yazılmıştır. Makalede Osmanlı Şeyhülislamı Alâaddin el-Arabî’nin hayatı, ilmi kişiliği, tasavvufî eğitimi, Sahn-ı Semân medreselerinde göreve getirilişi ve eserleri hakkında bir değerlendirme yapılarak Eyüpsultan’da bulunan mezar taşı hakkında bilgi verilmiştir.²

“I. Uluslararası Tarihî, Edebî ve Kültürel Açıldan Osmanlı Mezar Taşları Sempozyumu” tebliğlerinin yayın haline getirilmesi sürecine katkı sağlayan herkese müteşekkirimiz. Gayret bizden ne-ticeye erişmek ancak ve daima Allah’tandır.

Dr. Öğr. Üyesi Reyhan ÇORAK

² Bu makalenin redaksiyonu İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde Dr. Öğr. Üyesi olan Musa Alak tarafından yapılmıştır. Katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Eyüpsultan ve Mezarlıklarına Genel Bir Bakış

Hülya YALÇIN

Şehrin uygun topoğrafik yapı, iklim, suya ulaşım kolaylığı ve verimli topraklar gibi olumlu çevresel koşullara sahip olması yaşanabilir bir fiziksel ortam sağlar ki bu da tarih öncesi dönemden beri insanların orada yerleşmesi ve yaşamasını mümkün kılar.¹

Eyüpsultan’ın Coğrafi Konumu

Eyüpsultan; İstanbul’un batısında, Haliç’in yukarı kesiminde yer almaktadır. Eyüpsultan İlçesi kuzeye doğru genişleyerek Alibeyköy, Kemerburgaz, Göktürk ve Akpınar, Ağaçalı, Çiftalan, İhsaniye, Işıklar, Odayeri ile Pirinççi mahallerini içine alarak Karadeniz kıyılarına kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır.

Doğusunda Sarıyer, Şişli, Kâğıthane, Beyoğlu ilçeleri, güneyinde Fatih ve Zeytinburnu İlçeleri, batısında Bayrampaşa, Gaziosmanpaşa, Sultangazi, Başakşehir ve Arnavutköy ilçeleri bulunmaktadır.

* Sanat Tarihçisi EYSAM

¹ Özdoğan, M. Tarihöncesi Dönemde İstanbul, Semavi Eyice Armağanı - İstanbul Yazıları, İstanbul T.T.O.K. 1992, s. 39-54.

Harita 1 – Eyüpsultan coğrafi konumu -1 nolu görsel
(Eyupsultan belediyesi resmi web sitesi)

Tarihsel Gelişimi

İstanbul'un ilkçağda bilinen ilk kuruluş yeri, doğal ve toplumsal yapının belirlediği söylencelerden oluşan bir ortamda, Haliç'in bitimindeki Eyüpsultan'a yerleştirilir.²

Bütün ünlü kentlerin kuruluşları, tarihi verilerle kanıtlanamayan şiirsel ya da mitolojik hikayelerle süslenmiştir. Söz konusu kentlerin kuruluşlarından önceki zamanlara ait olan bu efsaneler, esas itibarıyla insanlarla tanrısal olguları karıştırarak kentlerin başlangıçlarına değer katmak isteyen antikçağ yazarlarının ortaya attıkları söylencelerdir. Bu çeşit öykülerde çoğu zaman efsanenin nerede bitip tarihin nerede başladığı belli olmaz. Zira mitoloji ile tarih bir defa birbirine karışmaya görsün, ondan

² Özbayoğlu, Prof. Dr. Erendiz İlk çağda Eyüp, Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan VI. 2003, s. 106-111.

Eyüp Sultan Türbesi A Haziresinin Şahideleri

Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU*

Özet

Özelde İstanbul'un genelde Osmanlı devletinin ve İslam coğrafyasının en önemli yerleşim birimlerinden birisi olan Eyüp Sultan, Hz. Ebû Eyyub Halid b. Zeyd'in (r.a.) türbesinin varlığı ile canlılığını günümüze kadar korumuştur. Konstantiniyye'nin fetminden itibaren türbenin bu semtte yer alması, Hz. Halid'e (r.a.) komşu olma arzusu bu canlılığın şüphesiz en büyük sebebidir. Hz. Halid'in (r.a.) türbesi pek çok çalışmaya konu olduğundan, bu çalışmada Hz. Halid'in (r.a.) türbesi üzerinde durmayıp, türbe civarında bulunan A Haziresi muhtevası üzerinde durulacaktır. Çalışmada, sırası ile şahidelerin toplam sayısı, bunlardan teknik hatalı olanları ve okunan taşlar değerlendirilmektedir. Bununla birlikte mezar taşı okuma zorlukları da ifade edilmekte.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı

Bu çalışma ile A Haziresindeki şahideler kronolojik olarak ele alınıp, yüzyıllara göre dağılımı ve hangi yüzyılda daha çok şahidenin mevcut olduğu izah edilmektedir. Ayrıca bu yüzyıllarda medfun olanların sınıflandırılması sunulmaktadır. Yapılan bu çalışma ile gelecekte tarihi, kültürel ve edebi alanda yeni çalışmalara zemin hazırlayıp, bu mirasımızı koruma adına atılabilecek adımlara yol açma hedeflenmektedir.

Giriş

Özelde İstanbul'un genelde Osmanlı devletinin ve İslam coğrafyasının en önemli yerleşim birimlerinden birisi olan Eyüp Sultan, Hz. Halid b. Zeyd'in (r.a.) türbesinin varlığı ile yüzyıllara meydan okurcasına canlılığını günümüze kadar korumuştur. Konstantiniyye'nin fethinden itibaren Hz. Halid'in (r.a.) türbesinin bu semtte yer alması, ona komşu olma arzusu bu canlılığın şüphesiz en büyük sebebidir. Ancak Hz. Halid b. Zeyd'in (r.a.) türbesi pek çok çalışmaya konu olduğundan¹ bu çalışmada türbe üzerinde durmayıp, civarında bulunan A Haziresi muhtevası üzerinde durulacaktır.

A Haziresi Haritası²

Osmanlı Devleti için önemli olduğu kadar İslam âlemi için de önemi haiz Eyüp Sultan hazireleri ne yazık ki günümüze kadar yeterli derecede incelenmemiş ve ilmi çalışmalara konu olmamıştır. Oysa her bir şahidede, medfun olanın adeta hayat hikayesinin

¹ Türbe için bk. Semavi Eyice, "Eyüp Sultan Külliyesi", *DİA*, c. 12, s. 9-12; Baha Tanman, "Eyüp Sultan Külliyesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, c. III., s. 237-243

² Bu harita 2017 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı Kültür Varlıkları Projeler Müdürlüğü'nün yaptırdığı "Hazire Alanı ve Duvarların Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Raporu"ndan alınmıştır.

Eyüp Sultan Türbesi B Haziresi'nde Bulunan Mezar Taşları

Reyhan ÇORAK*

Özet

Eyüp Sultan türbesi B haziresi konum itibarıyla, türbenin hemen arkasındaki A haziresi ile Sultan Reşad caddesi arasında kalan alandadır. Semtin bu bölümü mezar taşları bakımından oldukça zengindir. Bu zenginlik, Eyüp Sultan'ın İstanbul'un eski yerleşim yerlerinden biri olması ve Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri'nin burada medfun bulunması ile yakından ilişkilidir. Türbenin hemen arkasında bulunan A ve B hazireleri bu güne kadar özellikle sanat tarihi açısından pekçok araştırmaya konu olmuştur. Fakat hazirelerde bulunan taşların muhtevâları üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Öncelikle B haziresinde bulunan taşlar, gözden geçirilerek daha evvel yapılan okuma hataları tesbit edilmiş ve düzeltilmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk-İslam Edebiyatı Anabilim Dalı.

Bazı şahideler, taşın kendisinden kaynaklanan teknik problemlerden dolayı okunamayacak durumdadır. Çalışmada, bu taşlar değerlendirilmenin dışında bırakılmış okunabilenler muhtevâ bakımından incelenmeye çalışılmıştır.

Hazirede medfun bulunanlar, ölüm tarihlerine göre kronolojik bir sıralamaya tâbî tutulmuş taşların yüzyıllara göre dağılımı yapılmıştır. Bu kronolojik tasnif esas alınarak şahideler meslekî açıdan gruplandırılmış ve her yüzyıldan örnek taşlar seçilerek muhtevaları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eyüp Sultan, Eyüp Sultan Türbesi, B Haziresi, Şahide, Şiir

Giriş

Bir semtin kimliği, o yerin mimarî özellikleri ve fiziksel düzenlemeleri ile ilgilidir. Bu özelliklerin temsil ettiği manevî hava, düzenleyen toplumun iç dünyasını yansıtır. Aynı şekilde, toplumun ruh durumunun derinliği ve zevkinin zenginliği inşa edilen semtin şahsiyetine sirayet eder. Bu semt belirgin özellikleriyle hemen göze çarpar.¹

Eyüp Sultan ve çevresi bu şekilde mimarî yapılarıyla kimliklenmiş bir merkezdir. Diğer yerleşim merkezlerinden farklı olarak bu kimliklenme, Eyüp Sultan'da, ölüm tasavvuru ile bu tasavvurun maddî alemdeki son mekanı olan mezarlıklar ve mezar taşları çevresinde şekillenmiştir.²

Eyüp Sultan Hazretleri'ne ait türbe merkeze alınarak etrafında kademe kademe oluşturulan kabirler semtin şahsiyetini belirlemiş ve buraya manevî bir kıymet atfedilmesini sağlamıştır.

¹ Sadettin Ökten, "Bir Semtin Kimliği Üzerine Eyüp Sultan", Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu III, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul 1999, s. 30-31.

² Mehmet Samsakçı, <https://www.dunyabizim.com/soylesi/mehmet-samsakci-mezar-taslari-bir-alginin-itikadin-ve-estetigin-urunudur-h28629.html>

Preşova'da Kosova Vilayet Zamanından Kalan Osmanlı Kitabeleri

Dr. Hatixhe AHMEDİ*

Özet

Sunumumuz Preşova'da ki bugüne kadar hala var olan Osmanlı kitabeleri hakkında söz edecektir. Preşova eskiden kaza olan şimdi ise vazgelmiş bir şehirdir, lakin tüm bu zorlu yaşantılarına rağmen geçmişini unutmamış bir şehir olarak hala anılmaktadır. Bu şehir çeşitli antika eserlerle süsülüdür. Osmanlı hakiyetine geçtikten sonra, bu şehirde XVII asrın sonundan itibaren Osmanlı kitabeleri de mevcuttur. İşkodralı İbrahim Paşa Cami'nin kitabesi, Türbe haziresindedir ki yazılar ve şehrin kabristanlığında bulunan Osmanlı kitabeleri bu şehrin geçmişini hatırlamaktadır. Bu kitabeler sayesinde ünlü şahsiyetlerin ve vakaların var oluşunu hatırlayabiliriz. Bunları okuduktan sonra belli olunur ve ispatlanır ki eskiden büyük bir kaza olan ama şimdilik

* Kosova Devlet Arşivleri, Kosova Cumhuriyeti, hatixheahmedi@hotmail.com

bir kasabıcı kalmış olan bu yerde, eskiden ne ulemalar, efendiler, hocalar, kadılar, paşalar ve şehbenderler yaşamışlardı. Hepsi için ayrı ayrı bilgi ve kaynaklar verilecektir. Bunu da ilk başta açıklamak isterim, zamana göre ve bu zamanın şartlarını okuyarak ve bilerek bu yazıların aktarılması bize nasip oldu, belki de tamamlayamadık detaylarca, ama eminim ki ileride daha da çok detaylar bulacağız ve sunacağız.

Anahtar kelime: *Osmanlı İmparatorluğu, Mezar Taşı, Preşova, Cami-i Atike, Şeh Maksud Türbesi, Kabristanlık.*

Giriş

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun genişliği eskiden bayağa büyük ve genişti. Bu imparatorluk dört kıtaya uzamış olan bir imparatorluk olmuş, hatta Arnavut topraklarına kadar da uzamış ve bu toprakların adını Rumeli adlandırılmış. Uzun zamandır hep aklımda geçiyordu: "nasıl da bir imkan sağlayabilirim ve bir defa İstanbul'a, bizde kalan Osmanlı mirasını anlatabilirim? Bunun kaderini de kismet imiş benim değerli Hocam Dr. Selahattin Bayram ve değerli Dr. Hatice Arslan Sözüdoğru meslektaşına anlatmış ve biz İstanbul'a davet edildik, böylece senelerce varolan rüyamızı gerçekleştirdik. Bu defa Preşova şehrinin Osmanlı Dönemi zamanı İstanbul'a sunulacaktı ki bu fevkalade güzel ve müthiş oldu. İki taraflı bir manfaat oldu, ilk başta biz şehrimizi tanıtmaya fırsatı kazandık, diğer yandan ise Eyüp Belediye'deki hazırun bu gerçek hikayeyi anlamış oldular ve umarım onların de ilgilerini çekti.

Önsöz

Başlığa göre ve belirttiğimiz gibi bizim konumuz Preşova şehrindeki bugün de hala mevcut, İmparatorluk zamanında inşa edilmiş olan umumi Osmanlı kitabe ve mezar taşları hakkında olacaktır.

Kosova Mezar Taşları: Önemi, Halleri ve Değerlendirmeleri

Sadık MEHMETİ*

Osmanlılar'ın gelmesi Arnavut topraklarında XIV asrın sonunda ve XV asrın başlangıcında gerçekleşmeye başladı. Osmanlılar'ın bu gelişleriyle beraber Arnavut milletinin içinde de esas değişimler oldu, mesela siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan değişimler oldu. Arnavut milleti Osmanlı'nın ilk gelişlerinde ve ilk idari sağlamalarında hemen İslamiyeti din olarak kabul etmeye başladı ve din ile beraber bu millet Osmanlı idari strüktür sahasında da hemen yücelmeye başladı, bunu derken açık görünür ve rahatça söyleyebiliriz ki Arnavutlar artık Osmanlı idaresinde ve sosyal hayatında derin bir entegre içerisinde girmeye başladılar, mesela: askeri, idari, kültür, eğitim, terbiye, sanat, vs.. Arnavut müslüman milleti artık Osmanlı'nın terbiye ve eğitimi içerisine tamamen girdi. O dönemlerin içerisinde Arnavut milleti

* Albanolojik Enstitüsü Priştine, Kosova Cumhuriyeti
sadikmehmeti72@hotmail.com; mehmeti_s@hotmail.com

Osmanlı'nın kültürel, edebi, inşaat, mimari, sınai ve diğer alanlarında onların bölünmez bir parçası oldu.¹

O dönemden bu yana kadar Kosova'da Osmanlı'dan büyük bir eser ve kültürel mirası kalmıştır. Bu miras ise farklı ve değişiktir, bunları söylerken tipoloji, çoğunluk ve çeşit çeşit farklılıkların olduğunun farkındayız. Bunlardan geçenilmez bir miras da Osmanlı dönemin mezar taşlarıdır, daha doğrusu Osmanlıca – Arapça mezar taşları sadece şehirlerde değil aynı anda köylerde de yayılıdır. Aynı anda bizim için bu bir delildir, açık ve net anlaşılır ki Arapça ve Osmanlıca o dönemlerin bu yerlerin şehir ve köylerin kültürel dilleri idi². Bu mezar taşlarına değişik yerlerde rastlamaktayız, mesela: cami, medrese, tekke, türbe, çeşme, hamam, köprü, saat kule ve değişik diğer binalarda. Tabii ki bu mezar taşlarının metinlerinde büyük farklılık vardır, bu yazılar binalara göre değişir, lakin bunların birleşme noktası ise onların gönderdiği mesajın değeridir, bunu söylerken şunu anlatmak isteriz ki bu mezar taşlarından banilerin - kurucuların, tarihi bilgileri ve şahsiyetleri hakkında güzel ve menfaatli bilgiler sağlamış oluruz³.

Kitabelerin içinde mezar taşı nişanları diğer yazılardan çok daha farklıdır. Bunlara da zaten rakam olarak daha çok rastlamaktadır. Geçmişte bu mezar taşları hakkında daha çok bilgi vardı, lakin bugün çeşitli nedenlerden dolayı bu bilgi azaldı. Kültürel, hayırsever, ictimai ve dini binaların sonuncu asırda harab olması yüzünden, daha doğrusu Osmanlı İmparatorluğu'nun

¹ Dr. sc. Nehat Krasniqi, *Kontribute albanologjike (studime dhe dokumente historike e letrare të periudhës osmane)*, botoi: Prishtine Albanologjik Enstitüsü, Prishtine, 2010, s. 195.

² Vexhi Buhara, *Mbishkrimet turko-arabe të vendit tonë si dëshmi historike*, Konferenca e Dytë e Studimeve Albanologjike - İkinci Konferans Albanologjik Çalışmalar ile ilgili , II, Tiran, 1969, s. 80.

³ Dr. Hasan Kalesi, *Najstariji vakufski dokumenti u Jugoslaviji na arapskom jeziku*, Prishtine, 1972, s. 25-27.

Opoya Kazasında Bazı Nişanlar ve Onların Önemi

Dr. Nuridin AHMETI*

Sunumumun başlangıcında size bildireceğim ki Opoya kazası, Kosova'nın güneyinde bir bölgedir, bunu daha da net açıklamak için bildireceğim ki bu bölge Prizren ilçesine bağlı bir bölgedir, daha doğrusu 40 km Prizren'in güneybatı bölgesine aittir. Bu bölgede 19 köy bulunmaktadır ve ahali tamamen müslüman Arnavutlar'dır. Bu kaza aynı anda Arnavutluk ve Makedonya Cumhuriyetleri ile sınırlıdır.

Opoya Kosova haritasında

* Albanologjik Enstitüsü, Prishtine Tarih Dalı, nuridin80@hotmail.com

Opoya kazasının Prizren şehriyle coğrafi yakınlığı, sağlamıştır ki bu yer Prizren ile derin bir bağlantı kursun ve bunun sayesinde Opoya kazası diğer alanlarda da mesela sosyal, ekonomik vs. bu eski şehirden etkilensin.

Bugüne kadar tarihi kaynaklara dayanarak sonuç olarak diyebiliriz ki Prizren, 1459¹ yılında Osmanlı tarafından alınmıştır, yani bu eski ve antik şehir bu asırda tamamen Osmanlı idaresinin altına girer. Bu şehirle beraber Prizren kazası da, yani ilçeleri de Osmanlı hakimiyetinin idaresine girmiş olur. Opoya kazasında İslam neşri ve aynı anda bu bölgenin gelişmesi sıkça buranın bir değerli ve anılı devlet adamı ile bağlantılıdır, onun adı da Mehmet Kuklibeğdir. Bu şahsiyet aynı anda İşkodra'da, Prizren'de ve diğer Rumeli'nin yerlerinde 1556 yılına kadar Sancakbey idareliği yapmış. Ömrünün sonuna kadar iktidarlık yapmış 1556 yılına kadar ve bu sene ahirette göçer, bunun bir şahidesi de hala bugüne kadar korunmuş olan kabridir. Bu ünlü şahsiyetin mezarı ve türbesi Prizren kazasında mevcuttur, kendi türbesinde aile efradının da mezarları bulunmaktadır. Prizren Kazasında vakıfları da bulunmaktadır, mesela; kütüphaneler, mekteb ve medreseler, camiler², vs.. Bundan sonuçlandırabiliriz ki bu kazanın en eski Osmanlı mezar taşları bu şahsiyete ve ailesine aittir. Araştırmalarımıza göre, gördük ki Osmanlı döneminden Opoya kazasında büyük bir rakam Osmanlı mezar taşlarından korunmaktadır. Sunumumuzun devamında bunlardan bazılarını sunmaya çalışacağız, bunlardan ise daha özel anlamlı ve daha karakteristik olanlarını seçtik.

¹ Skender Rizaj, *Kosova gjatë shekujve XV, XVI dhe XVII*, Rilindja, Prishtine, 1982, s. 1459.

² Hasan Kalessi-İsmail Rexhepi, "Kukli Begu dhe vakëfnimet e tij", (Yayın için hazırlayan: İsmail Rexhepi-Sadik Mehmeti), *Edukata islame*, nr. 83, Kosova İslam Birliği, Prishtine, 2007, s. 201-224.

Bulgaristan'daki Ribnovo Köyü ve Mezarlıklarındaki Osmanlı Mezar Taşları

Cemal HATİP*

Özet

Bulgaristan'da Türk ve Müslüman halk açısından büyük tarihî ve kültürel önem taşıyan Osmanlı mezar taşlarına henüz gereken ilginin gösterilmediği aşikârdır. Bundan dolayı Batı Rodoplar'ın değişik bölgelerinde bulunan, Osmanlı dönemine ait yüzlerce tarihî anıt yok olmaya yüz tutmuştur.

Cumâ-i Bâlâ (Blagoevgrad) ili Gırmen ilçesine bağlı Ribnovo köyünün mezarlığında Osmanlı dönemine ait 40 adet başucu, 9 adet ayakucu ve onlarca isimsiz ve motifsiz şâhide bulunmaktadır. Bu şahideler, 1161 - 1318 (1748 - 1900) yılları arasında tarihlenmektedir.

Çalışmamızda bu şahidelere örnek teşkil etmek üzere on adet mezar taşı ele alınmış ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

* Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Ayrıca incelenen şahideler çalışmanın sonunda katalog halinde tek tek sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Cumâ-i Bâlâ, Ribnovo, Osmanlı, Mezar Taşları

Bugün bağımsız devlet hâlinde varlığını sürdüren Bulgaristan, tıpkı diğer Balkan ülkeleri gibi, yüzyıllar boyu Osmanlı hakimiyeti altında yaşamıştır. Bunun sonucunda buralarda Müslüman/Türk yaşayış ve inanışını yansıtan eşsiz dil, kültür, sanat ve mimarlık eserleri vücuda getirilmiştir.

Bulgaristan'daki Osmanlı Dönemi kültür ve uygarlık eserleri içinde mezar taşları ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Buldukları yerlerin âdeta tapu senetleri niteliğindeki mezar taşları, tıpkı dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi, Bulgaristan'da da gerekli değeri görmemekte ve maalesef her geçen gün bilinçsizce yok edilmektedir.

Bulgaristan ve diğer Balkan ülkelerindeki Osmanlı Dönemi eserleriyle ilgili olarak bugüne kadar birçok araştırma ve inceleme yapılmış; bunlar bildiriler, makaleler, kitaplar ve albümler hâlinde yayımlanmıştır. Bu yayınların önemli bir kısmı o ülkelerin tanıtımına yönelik popüler nitelikteki yayınlardır.

Bu çalışmada Bulgaristan'ın Ribnovo köyündeki Osmanlı Dönemine ait mezarlıkların ve mezar taşlarının durumu hakkında bilgi verilecektir.

1. Ribnovo Köyü

1.1. Coğrafi Durum

Ribnovo köyü, Bulgaristan'ın güneybatısında, olan Rodop dağlarının eteğinde, 30,09 km² alana ve 1152 m. rakıma kurulan ve Cumâ-i

Uygur Türkleri'nin Mezar Medeniyetinden Örnekler

Kadim Türk Geneliğinde Mezar Taşı Kültürü
Uygur Türklerinde Kabir Medeniyetinden Örnekler

Muhammed Emin NURMUHAMMED UYGUR*

Özet

Bu tebliğde Uygur Türkleri nezdinde mezar medeniyeti hususunda bir araştırma sunulacaktır. Bu sunumda Doğu Türkistanlı Uygur Türkleri'nin tarihlerindeki bazı önemli şahsiyetlerin mezar taşlarının şahideleri incelenecektir. Sunum süresi göz önünde bulundurularak, sunum medeniyet, kültür ve ilim alanında etkin olan şahsiyetlerin şahideleriyle sınırlandırılmıştır.

Hayattayken hayatlarını verimli kullanan, Türk tarihine parlak izler bırakan bu şahsiyetlerin vefat ettikten sonra uğurlandığı son durakları ve ebedi istirahatgahları olan kabrelerinin bugün ne

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslamî Araştırmalar (Arapça) Yüksek Lisans Öğrencisi.

durumda oldukları gözler önüne serilerek Sultan Satuk Buğrahan (ö.956), tarihçi ve dilci Kaşgarlı Mahmud (ö.1069), Seidiye Hanedanlığı Sultanı Abdurreşit Han'ın eşi ve Birleşmiş Milletler tarafından gayri maddi miras olarak kabul görülen uygur 12 makam (geleneksel müzik)'in mucidi Amannisahan (ö.567), şair ve edip Abdurrahim Ötkür (ö.1995) gibi örnekler üzerinde durulacaktır.

Günümüzde tüm varlıkları yok edilmeye maruz bırakılan Uygur Türkleri'nin Türk ve İslam dünyası ile tarihteki ortak kökleri ile bu taşlar yoluyla temas kurarak yeniden köklerine sahip çıkma adına Uygur kadim ve çağdaş kimliklerini temsil edebilen taşlar örnek olarak ortaya koymak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mezar, Uygur Türkleri, İslam Kültürü, Medeniyet.

Önsöz

Günümüzdeki medeniyetler ve kültür çatışmaları ve bazı emperyalistlerin medeniyetlere yönelik yok etme siyasetleri sırasında biz müslümanların, İslami medeniyetlerimiz de maddi ve manevi açıdan bu siyasetlerin acımasızlığına maruz kaldılar. İslam ümmeti Osmanlı Devleti yıkıldıktan sonra günümüze kadar yaklaşık yüzyıl süren süreçte, bu çatışmalarla çeşitli coğrafyalarıyla beraber çok fazla kültür ve medeniyetini de kaybetti.

İslam ve Türk dünyasının kültür ve medeniyetine ve büyük Osmanlı Devleti'nin mirasına sahip çıkmak, şununla birlikte bu kıymetli mirası gelecek İslam evlatlarına aktarmak tüm müslüman ülkeler ve tüm ilmi müesseselerin mecburiyetidir. Bu amaçla İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin tarihi araştırmaları ve çalışmaları bağlamında Osmanlı zamanında mezar taşları konulu bir çalışma başlattığımı, hem de hocalarımla benim de bu hususta

شيخ الإسلام علاء الدين العربي
دراسة حول تثبيت شاهده وآثاره العلمية

Osmanlı Şeyhülislâmı Alâaddin el-Arabî: Şahidesinin Tespit ve Eserlerinin İncelenmesi (ö. 901/1496)

زياد الرواشدة*

تقديم

كانت للعلماء مكانة رفيعة في بُنية الدولة العثمانية، لقد وَفَّرَ السلطان محمد خان (١٤٨١/٥٨٨٦م) لهما البيئة العلمية في إنشاء المدارس ومرافقها، كما كانت للعلماء عناية بعد وفاتهم أيضاً في دفنهم بمقابر خاصة تعلوها الشواهد المنقوشة والقباب المزخرفة الدالة على قيمة

الأستاذ المشارك د. زياد عبد الرحمن الرواشدة، محاضر بقسم التفسير، جامعة اسطنبول، كلية الإلهيات.

Doç. Dr. Ziyad Alrawashdeh, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, tefsir anabilim dalı,
guller_guler@yahoo.com, ziyad.alrawashdeh@istanbul.edu.tr

أصحابها في سلك الدولة. ومن العلماء المعروفين الذين دفنوا في مقبرة (أبي أيوب) شيخ الإسلام علاء الدين العربي (١٤٩٦/٥٩٠١م)، حيث كانت له مكانة كبيرة في البنية العلمية والإنتاج المعرفي، ومؤلفات في التفسير والكلام والفقه والسير. الخ. وقد انتهت الرحلة العلمية لمُلاً علاء الدين العربي (١٤٩٦/٥٩٠٤م) بتقليد السلطان بايزيد الثاني (١٥١٢/٥٩١٧م) له وظيفة (شيخ الإسلام ومفتي الأنام) سنة (١٤٩٥/٥٩٠٠م). لقد كانت لهذا العالم رحلة طويلة في طلب العلم؛ حتى حلَّ به المقام في اسطنبول؛ وكان شغوفاً بالعلم ودراسة المعارف والعلوم الإسلامية من فقه وتفسير وكلام وحديث وأصول وتصوف على يد أكابر أهل العلم، ومن أشهر علماء الأنضول الذين درس عليهم: المولى كوراني (١٤٨٨/٥٨٩٣م) وخضر بيك (١٤٥٩/٥٨٦٣م)، في شتى أصناف العلوم النقلية والعقلية والعرفانية، فصار عالماً عاملاً.

اللافت للنظر؛ أن قبر شيخ الإسلام علاء الدين العربي يتسم بصفات يظهر من خلالها اهتمام الدولة به، إذ أمر السلطان بايزيد الثاني ببناء قبة فوق قبره، فجاءت قبة فريدة ترى من أطراف منطقة أيوب وحتى من الطرف الآخر للخليج، والتي لم يبق منها اليوم إلا أثر قواعد أعمدتها الأربعة، التي كانت تُكوّن شكلاً رباعياً، تحمل فوقها قبة بالغة الجمال، كما هو موصوف في كتب التاريخ التي سندلل عليها في هذا المبحث.

وسأسلط الضوء في هذا البحث على الحياة العلمية لهذا العالم الجليل، وعلى شيوخه وتلامذته، والعلوم التي برز بها ودرّسها في المدارس التي حلَّ بها، وأهم الكتب والشروح التي تركها خلفه، إضافة إلى الالتفات إلى جهوده العلمية والفكرية، وتوَّليته أعلى درجة دينية في مؤسسة السلطة الدينية في الدلة.

Tarihi, Edebi ve Kültürel Açından **OSMANLI MEZAR TAŞLARI**

Osmanlı mezar taşları, tarihî, kültürel, edebî, siyasî ve daha pek çok alanda önemli bilgilerin elde edilebileceği bir hazine hükmündedir. Kapsamlı bir incelemeyle taşın bulunduğu mekanla ilgili pek çok açıdan dönem takibi yapılabilmektedir. Ayrıca taşların doğru yorumlanması, bölge halkının hayat ve ölüm tasavvurunu ortaya koymakta bu tasavvurun kronolojik takibi ile de dünya ve hayat algılarının değişimi öğrenilebilmektedir.

Eyüp Sultan Türbesi haziresi bu manada oldukça zengin bilgiler ihtiva etmektedir. Çünkü kapladığı alan bakımından dünyanın en büyük mezarlıklarından biridir. Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin burada medfun bulunması Kâbe'den, Ravzâ-yı Mutahhara'dan ve Kudüs'den sonra hem mekanın mühim bir ziyaretgâh olarak kabul edilmesini hem de semtin sosyal ve kültürel açıdan önemli bir merkez halini almasını sağlamıştır. Bu önemli merkez 1.Uluslararası Osmanlı Mezar Taşları Sempozyumu'na da ev sahipliği yapmıştır. 26 Ocak 2019 tarihinde düzenlenen sempozyumda Eyüp Sultan Türbesi haziresi başta olmak üzere İslam dünyasından Kosova, Bulgaristan, Doğu Türkistan, Ürdün ve Yemen mezar taşları üzerine konuşmalar yapılmıştır.

Bu kitap, sempozyumda sunulan tebliğlerin makale haline getirilip bir araya toplanmasından teşekkül etmiştir. Bahsi geçen makaleler mezar taşları merkezinde, buldukları bölgelerin tarihî, sosyal, kültürel ve edebî incelemelerini ihtiva ederken konuları ile ilgileri nisbetinde görsel malzemeyle de desteklenmiştir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7760-08-9
9 786257 760089